

biciklistički ontološki marginalije

poiesis

Svetislav Basara: FAMA O BICIKLISTIMA, »Prosveta«
»Globus«/»Mladost«, Beograd/Zagreb, 1988.

milan orlić

»Specifično umjetnička istina, vezana za sam akt stvaranja, može se nazvati poetičkom u izvornom smislu. Radi se, dakle, o jednoj veritas in essendo, to jest o jednoj ontološkoj istini.« (Mirko Zurovac)

Književna kritika nikada ne može celovito interpretirati književno delo. Stoga u njoj jednako pravo na legitimitet ima i npr. Batajevski antisistematski (haotični) metod, sistematski pristupi opisivanju i objašnjavanju konkretnog ostvarenja u svetlu tradicijskih parametara, primena eklektičko-kritičke aparature. Otuda, (ne)namerno ističući jedne a zanemarujući i previđajući druge momente, zadatak možemo smatrati načelno ispunjenim u svim izuzev u jednom slučaju. Na nj ukazuje stihovima Novice Tadića: »Šeptrlje (u moja živa tkanja) analitičke spravice spuštaju«.

Knjiga Svetislava Basare »Fama o biciklistima« u okvirima sada već razudjenog prostora jednog dela novije srpske proze, samosvojno je pisana po kriterijumima koji se (više ili manje opravdano) u kritičko-teorijskoj sistematizaciji nazivaju *postmodernističkim* i koji *antimitetičkim* mimetizmom ispunjavaju »kategorički imperativ« Viktora Sklovskog: »Samo stvaranje novih umetničkih formi može čoveku vratiti doživljaj sveta, uskrsnuti stvari i utuču pesimizam«. Naravno, »stvaranje novih formi« u istorijsko-klasifikatoskom smislu vodi zaključcima različitim od zaključaka strukturalno-analitičkog tumačenja. Tako je i sa Basarinom »novom formom«: Ona je, gledano strukturalno-analitički, podavno u neembrionalnom stanju. Tu možemo približno tačno odvojiti, na jednoj strani, sve Basarine knjige pre »Napuklog ogedala« a na drugoj »Napuklo ogedalo« i »Famu o biciklistima«. Razume se da je razvrstavanje uslovno: u obe grupe nema ni govora npr. o »automatizovanoj gramatici« onako kako je shvata Lotman — u pitanju je nastojanje da se »elementi teksta« dezautomatizuju čime se postiže da se »sama struktura učini nosiocem informacije«. . . Time je, opet, uslovljena pojava fabule koja nije ni »tradicionalno« stroga ali ni »avangardno« labava/ poništena već je pre modifikovana permanentnim i karakterističnim esejiziranjem invarijantnih tekstualnih jedinica. U tom pogledu, uporednim posmatranjem »Priča u nestajanju« i »Fame«. . . uočava se očigledno opozitno, polarizovano fabulatio-sižejno pomenarje funkcije teksta. Sa naznačenim je u neposrednoj vezi i filozofsko-filozofizujuća svest Basarinog iskaznog subjekta. Ona je usredsređena na groblje književnosti i filozofije. . . moderne uopšte, sa istim — borhesovskim — namerama: »krajnja svrha je estetska recepcija tog medijuma u kojoj je »um najviši atribut književnosti«. (Ova tvrdnja je daleko razumljivija ako se »Fama«. . . čita uzimajući u obzir misaono-estetsko iskustvo Basarinih eseja, recimo sa stanovišta »Biografije koja ubija«. Na tom mestu, »estetskim optimizmom« upućeni smo na potiranje u »Fami«. . . pretpostavljenog metafizičko-ontičkog pesimizma. . .) Jedino u tom, pre zgrade izloženom značenju mogu se reinterpretirati reči Ernesta Sabata: »Kod jednog pisca kao što je Kafka postoji uvek jedna jedina i opseivna metafizika« tj. »jedna jedina i užasna Kafkina avantura«. Basarina avantura je, dakle, traganje za književnim mogućnostima u filozofiji i obrnuto, traganje za smislom, lepoto, na groblju moderne, traganje za lepoto na groblju razuma kao raz-uma tj. razorenog uma.

S obzirom na dosada rečeno, nije sporno da je autor »Fame«. . . operišući brojnim tehnikama i modelima — sa lakoćom vladajući epistolarnom formom, ispisujući stranice esejizirane proze, služeći se elementima *pseudodetektivske* priče itd. — sve stavlja, izrazimo to frazeologijom Krešimira Nemeca »u funkciju jednog

višeg stupnja organizacije«. Nema sumnje, sledeći gore navedeni skup iskaza, može se zapaziti da Basara nastavlja putem kojim ide od »Priča«. . . »Jer, uz šacicu »istomišljenika« dosledno istrajava na *radikalnom eksperimentu*. Evo tvrdnje tome u prilog: gotovo celokupni tehnički repertoar kojim operiše jasno i potpuno je izgrađen već u »Kineskom pismu«. Spisak tehnika nije u »fami«. . . proširen nego je, štaviše, kvantitativno redukovano. Sa druge strane, postojeće tehnike poštedene novatorske vehemencnosti i prenapregnutih metafizičkih i autoreferencijalnih egzibicija, upotrebljene su promišljenije. To bi bila izvesna Hasanov(ska) »pozitivna tihost« zrelog Basare. . . Zatim, uporno se, iz knjige u knjigu, suprotstavljajući i rugajući tzv. logici, Basarin pripovedač definitivno i neopozivo za jedinu, »najstvarniju stvarnost«, stvarnost sa ontološkim realitetom, ontološki utemeljenu, proglašava *san*. (San, očito, nije shvaćen u skladu sa doktrinarnim Frojdovskim i, na tom tragu, Breton(sko)-nadrealističkim određenjem.) Snu onostrana stvarnost u pogledu ontološkog realiteta ima indeks nuliteta. Takvo okruženje iz istih razloga je jalovo za evandeoske bicikliste Ružinog krsta, tajno bratstvo čija se »aktivnost odvija u dubokoj konspiraciji sna« i čiji je shatološki naum vaskrsnuće Istočnog rimskog carstva — Nove Vizantije. U paloj stvarnosti razvija se *oivičena* istorija (shodno definiciji *bitisanja na ivici* iz već pomenutog eseja) i u njoj je izložena katastrofična vizija sveta u kojoj, ipak, postoji izlaz — »ljubav bez subjekta i objekta, praštanje, lepa *apathéa*, pročišćeni eros: *agape*«. U vezi sa tim temeljnim pretpostavkama je i koncepcija istorije kao Vavilonske kule, carstva igre nad igrama (što je samo parafraza Propovednikove sentence o »taštini nad taština«). Iz istih razloga »Fama«. . . je zamišljena kao neka vrsta istorijske egezeze čija je kulminaciona pripovedna tačka data u alegorezi »Projekat velike ludnice« — ne-sanovne, lažne stvarnosti. Konačno, prepuštajući čitaocu da i sam donese sopstveni sud, valjalo bi još skrenuti pažnju na sledeće: prvo, Basara je u ovoj knjizi promenio pristup pripovedanju. Naime, iskazni subjekat, do »Fame«. . . »najčešće je šizoidno dihotomiran, čak trihotomiran ili multipliciran. U poslednjem ostvarenju tog dezintegrisanog iskaznog subjekta još »Predgovorom priredivača« potiskuje povlašćeni posmatrač. Drugo, teško je poverovati da je Basara uspeo da se u potpunosti i na najadekvatniji način sačuva od onoga što se podrazumeva pod izrazom »autorska gluvoča« i automanirizam.

»PEČAT VAROŠI SREMSKOKARLOVAČKE«

Obaveštavamo čitaoce i saradnike da će se nagrada »PEČAT VAROŠI SREMSKOKARLOVAČKE« ubuduće dodeljivati za ciklus pesama objavljen na stranicama časopisa POLJA. Po propozicijama konkursa u obzir dolaze autori mlađi od 30 godina.

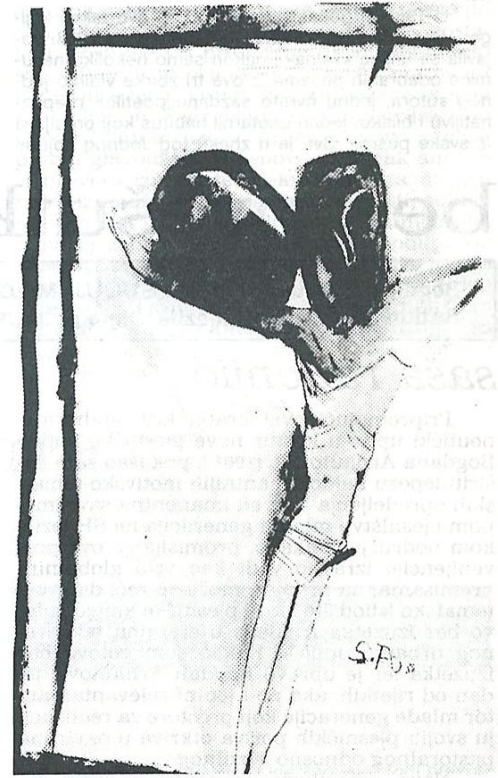
Nagradu dodeljuje redakcija časopisa u saradnji sa »BRANKOVIM KOLOM«. Pored plakete i novčanog iznosa koji će biti uručeni septembra meseca iduće godine, dobitnik će biti predstavljen na manifestaciji pesničke reči BRANKOVO KOLO, kao i na stranicama časopisa POLJA.

Zainteresovani za konkurs, svoje tekste mogu slati na adresu:

POLJA i poštanski fah 220
21000 Novi Sad

uz slike andraša šifliša
zoltan šebek

Slikar Andraš Šifliš je, pre svega, ekspert za fragmentarno, epizodno, trenutno. U datom slučaju više ceni i najsićušniju česticu stvarnosti nego čitav svet, ni najsitnije detalje ne predočava u njihovom definitivnom obličju već, skoro po pravilu, u procesu njihovog nastajanja. Najčešće u takvom stanju, kada još nemaju iza sebe devalviranu prošlost, ni čvrstu strukturu, niti trajni kontekst — dakle, u trenucima kada bi se još mogle izroditi u mnogo što-šta, ali i u fazi kada bi se na pola puta mogle i zapitati, da li uopšte i da postanu nešto. Pa i kada stvari pod Šifliševom rukom ipak stignu u jedno diferencirano stanje u kojem, recimo, poprimaju životinjsko ili ljudsko obličje, predašnja dilema se samo donekle modifikuje — sada se postavlja pitanje: da li da stupe u ovaj, ili u neki sasvim drugi svet? Za svoj »kontekst« — ukoliko je uopšte i dozvoljeno na taj način označiti Šifliševe prostrane, prazne površine — vezuju se, po pravilu, s veoma tanušnim nitima, grčevito zamršenim, ili neurotično zategnutim linijama, pa se čoveku

šifliš andraš

neprestano nameće utisak da je njihovo prisustvo samo privremeno. Tim pre, jer u većini slučajeva imamo posla s takvim svetom slika, koji raspolaže prevashodno centrifugalnim, a ne centripetalnim silama: dok slika, shodno očekivanjima, na određenom nivou okuplja, organizuje stvari, ona sa možda još i većom snagom nastoji da ih izbaci iz sebe. Sve što se u ovom »kontekstu« pojavi, gotovo obavezno deluje kao da samo preleće preko slike, kao da je izdaleka bačeno ili okačeno da visi ispred nje, a figure koje se koprcaju na rubovima i u uglovima slika, kao da nastoje da se iskobeljaju iz svega toga, odnosno, kao da samo zaviruju u polje pravih događanja.

Ali, šta se zapravo i »dešava« na Šifliševim delima? Ako bih tvrdoglavo ostao privržen tobožnjem paradoksu, kao što to ne činim, onda bih mogao reći da se na njima dešavaju smrtno ozbiljne sitnice. U svakom slučaju, bu-

dući da je reč o ekspertu za detalje, ni pokušaj verbalnog opisa ne može da izbegne minijaturene epizode slika, koje objavljuju rat opštenitostima na taj način, što su u svakom pojedinom slučaju različite. S obzirom na to da ovaj tekst ne može da se oduži u nedogled, navešću samo jedan primer. Pre četiri godine dobio sam od Šifliša jedan crtež koji sam s poštovanjem čuvao, često i dugo razgledao, i pisao nešto o njemu, ali tek nedavno sam zapazio u gornjem levom uglu jedan gotovo nečitko nabačeni, u kaligrafiju sliveni pramen nekog teksta; jedan mali, »sporedni« detalj: »konačno, imam pravo da svršim sa sobom, kada...« Ostalo je nečitko, jer na mestu nastavka teksta počinje visoko-frekventno nervozna igra, neopisivo autentična borba plavih i ljubičastih mrlja. Tanušne niti energije povezuju u ove gornje regione smešteno, neurotično zračenje sa predoziranim, nezgrapnim, plahovito namazanim crnim mrljama desnog donjeg ugla. Jedan drugi snop linija prodire iz levog donjeg ugla, i usmerava našu pažnju na središnji motiv slike: jedan lebdeći, »humanoidni« svežanj gestova kao da svojim dahom miluje elegantno izduženu mrlju boje mesa. Na ovoj slici, zapravo, imamo sve što karakteriše Šifliševe slike nastale pre četiri-pet godina: dekomponovana kompozicija, prozračan prostor, ekspresivno vođenje linija, struktuiranje usmereno ka uglovima, prefinjena ravnoteža elemenata crteža i slikarskih zahvata i diskretni, ali duboko senzifikovani kolorit. I sa svim tim sudbodnosni značaj trenutka, koji na ovom delu dobija i mogućnost tumačenja tekstem: u određenom smislu time se potvrđuje da se u svakom trenutku može završiti, isto tako kao što stalna mogućnost smrti čini i život jedinstvenim, neponovljivim.

Šifliš od početka brižljivo vodi računa o tome da stvari fiksira u onom času, kada se one još ne mogu ponoviti, i to on čini s takvim senzibilitetom, koji još nema nikakve veze ni sa kakvim ciljevima, idealima, uvreženim pravilima. Drugim rečima, radi se o pokušaju zaborava, pokušaju zaborava takozvane civilizacije: povratak onom stadijumu nastanka stvari, kada još sve ima dušu, duh, zračenje. I zbog toga teži da svakom svojom slikom naprosto raznese ovaj ostareli svet, da počisti iz njega sve pravilnosti, i u času kada zoastale heterogenosti počinju da se stapaju u celinu nagoveštavajući neku novu mogućnost, vredni zaustaviti trenutak. I upravo to i čini Andraš Šifliš na gotovo svim svojim slikama. Čini to čas sa detinjom lakoćom, čas sa violentnom brutalnošću, negde pak s osećajnom privrženošću, u svakom slučaju sve pročišćenije, elementarnije, sačuvavši istovremeno uvek nešto i od onog animalnog zamaha koji od početka karakteriše njegov svet.

Iz gore rečenog moguće je valjda naslutiti da Šifliševo delo ne bih uvrstio u inače veoma prostranu i komotnu kategoriju novog slikarstva. Premda ekspresivnost njegovih slika, njihov povremeno opori ton, relativna učestalost mitoloških tema i neki drugi momenti naizgled vuku u tom pravcu, smatram da je Šifliš previše ozbiljan umetnik a da bih ga tek tako gurnuo u prilično sumnjiva društva bilo nemačkih novih divljaka, bilo američki dekorativaca ili italijanskih transavangardista. Suprotno njima, naime, crtanje i slikanje za Šifliša nije radost, nije korisno provođenje vremena, nije simulacija, niti »uzemljenje« suviše energije ili potraga za nepostojećim, nego — kao u prastara vremena — pre svega, ritual, ekstaza i molitva — pa i ako se ovim poslednjim kod njega mirno idu u korak i neke sakralne psovke.

S mađarskog: Arpad Vicko

Na osnovu čl. 39. i 41. Zakona o izdavačkoj delatnosti SAPV

DAJE NA JAVNU DISKUSIJU

NACRT IZDAVAČKOG PLANA ZA 1989/90.

BIBLIOTEKA SAVREMENE KNJIŽEVNOSTI

1. Miodrag Pavlović: ON (pesme)
2. Laslo Vegel: EKHARTOV PRSTEN (roman)
3. Dževad Karahasan: ŽITIJA (roman)
4. Žarko Zolotić: NOSTALGIJA ZA PAKLOM (priče)
5. Laslo Blašković: CRVENE BRIGADE (pesme)
6. Mihail Ančarov: TEORIJA NEVEROVATNOĆE (roman)
7. Čarls Bukovski: MRTVA TAČKA (priče)
8. ANTOLOGIJA SAVREMENE NEMAČKE POEZIJE (1945—1988), priređivač Zlatko Krasni
9. Đerd Konrad: POSETILAC (roman)
10. ANTOLOGIJA FRANCUSKE PRIČE (1945—1989), sastavljač R. Konstantinović
11. Lin Tilmon: KUĆE DUHOVA (roman)

BIBLIOTEKA SVETOVİ

12. Žak Derida: BELA MITOLOGIJA
13. A. B. Oliva: IDEOLOGIJA IZDAJNIKA
14. Valter Benjamin: JEDNOSMERNA ULICA
15. Italo Kalvino: AMERIČKA PREDAVANJA
16. Rone Žirar: STARI PUT GREŠNIKA
17. Ronald Leing: JASTVO I DRUGI
18. Emil Sioran: SUZE I SVECI

BIBLIOTEKA POSEBNA IZDANJA

19. Zoja Karanović: ZAKOPANO BLAGO — ŽIVOT I PRIČA
20. PRIPOVETKE SRPSKOG MODERNIZMA I AVANGARDE (Priređivač: G. Tešić)
21. M. Perović: HEGEL I PROBLEM SAVJESTI
22. Dragan Lakićević: PEPELJUGINA PAPUČA
23. Gi de Mopasan: PARISKE PRIČE
24. Gi de Mopasan: PRIČE IZ NORMANDIJE
25. Gi de Mopasan: FANTASTIČNE PRIČE

IZABRANA DELA

KNJIGE ZA DECU

26. 365 PRIČA
27. VILOVSKA KOČIJA (priče naroda Jugoslavije)
28. LISAC RAJNEKE

BIBLIOTEKA BIS

29/30. Džon Foulz: ŽENA FRANCUSKOG PORUČNIKA

IZABRANA DELA MIROSLAVA ANTIČA

- u saradnji sa Jugoartom, Zagreb
31. M. Antić: DORUČAK SA ĐAVOLOM (roman)
  32. M. Antić: SVETI PESAK (roman)
  33. M. Antić: OBIČNO PETKOM (feljtoni)
  34. M. Antić: POEME
  35. M. Antić: RANE PESME

Molimo zainteresovane pojedince, društvene i radne organizacije da upute svoje mišljenje, predloge i sugestije na adresu: IRO BRATSTVO—JEDINSTVO, Arse Teodorovića 11, 21000 Novi Sad ili na telefon 28-036 (021)

Članovi Izdavačkog saveta: *Mirko Stojnić*, (predsednik), *Jasna Melvinger*, *Jovan Delić*, *Mihajlo Harpanj*, *Danica Bajić*, *Nadica Saravolac*, *Radisav Antić*, *Nada Mišković* i *Jovan Zivlak*.

Nacrt Izdavačkog Plana je na javnoj diskusiji 15 dana od dana objavljivanja

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

uređuju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, mirosljub radojković i saša radonjić ☆ glavni i odgovorni urednik franja petrinović ☆ tehnički i likovni urednik cvetan dimovski ☆ sekretar redakcije ljljana jokić ☆ lektor sanja štefan ☆ članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja đurić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihalović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice) radmila gikić, radmila cvijanović lotina, vladimir koptel, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) ☆ izdaje nišo »dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 ☆ direktor nišo »dnevnik« jovan smederevac ☆ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine ☆ časopis flnansira siz kulture vojvodine ☆ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220, žiro račun 65700—603—6324 nišo »dnevnik« our »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« [godišnja pretplata 15.000 dinara, za inostranstvo dvostruko] ☆ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ☆ tiraž 2.000 primeraka

Polja